

BUCHWALD PÉTER

GRECO

MILYEN CSAPATBAN JÁTSZOTT?

Egy erdélyi amatőr gondolatai

Vegyész, politikus – áll a nevem után a *Ki kicsodában*. Nagy bánatomra a sportoló már kimaradt. Igaz, nem voltam én élsportoló, de egész életem valamilyen formában mindig kötődött a sporthoz. Még nem voltam hatéves, amikor elkezdtem focizni. Hatvanöt évesen még rúgtam a labdát az öregfiúk csapatában, hetven fölött még évekig teniszeztam, és csak egy gerincsérv kényszerített csupán szurkolói szerepre. S tettem mindezt a legnagyobb örömmel, rajongással, szenvedéllyel. Imádtam a mozgást, a győzelmet, a csapatszellemet, a jóleső fáradtságot, a dicsérő hátbaveregetéseket, és ha volt lelkerőm az engem legyőző ellenfélnek még gratulálni is, akkor nagyon büszke voltam magamra. A könyvtáram legalább negyede sporttárgyú könyvekkel van tele. Mondhatnám a sport volt életem nagy hobbjaja. Mondanám is, ha azonnal nem ugrana be jó emlékű barátom, Bálint Tibor bölcs mondása: „Áruld el, mi a hobbid, és megmondom, mihez nem értesz.”

Némi vigaszomra szolgál, hogy az említett életrajzi lexikonban van egy elejtett félmondat, ami azért sejtet valamit: „Lelkes focirajongóként tagja az RMDSZ parlamenti csapatának.” Ennyi és nem több. Persze itt is inkább a rajongásomon és nem a tudásomon van a hangsúly, de hát mit tehet a szégyény ember, ha nem volt versenysportoló. Még így is, annak ellenére, hogy messze én voltam a rangidős (már közelebb a hatvanhoz, mint az ötvenhez), simán befértem a parlamenti csapatba. Abba, ahol Borbély László, Frunda György vagy az akkor még RMDSZ-es képviselő Szilágyi Zsolt is egészen jól mozgott a zöld gyepen, nem beszélve

**A nemzetállamokban
előszeretettel próbálták
eltitkolni, sőt
a homogenizálás
politikájával eltüntetni
a számbeli
kisebbségben jelen levő
nemzetiségeket.
Románia mellett jól
ismert példája ennek a
bolgár súlyemelést
egyor domináló
törökök helyzete...**

az akkor még csak az elnöki hivatalban dolgozó huszonéves fiatalokról, a közben álamtitkárrá lett Niculescu Tónyról vagy a már sokadik évét Csíkszereda polgármesteri székében töltő Ráduly Robiról.

Óriási csatákat vívtunk a magyar nagykövetség kispályás csapatával. A sokkal inkább sörre, mint vére menő mérkőzések mérlege úgy emlékszem, inkább feljűk bilent. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a nagykövet Rudas Ernő mellett, aki maga is jól focizott, csapatukban volt egy igazi profi is. Az a kultúrattaséként ott dolgozó Borsi-Kálmán Béla, aki az Albert Flórián nevével fémjelzett Ferencváros ifi csapatában nevelkedett. A Kicsi becenévre hallgató, egyébként történész, esszéíró – akinek lebilincselő *Az aranycsapat és a kapitánya* című könyvéről még lesz szó ebben az írásban – focitudásával egy fejjel kimagaslott közülünk.

Nagyon korán kezdtem el focizni. A bécsi döntés után az 1941–42-es labdarúgó évadtól kezdve két erdélyi csapat is szerepelhetett a magyar bajnokságban: a Kolozsvári AC és a Nagyvárad AC. Mi az, hogy szerepelhetett!? Az 1943–44-es évadot a NAC fölényesen, 13 pont előnnyel nyeri – első vidéki csapatként a magyar labdarúgás történetében, és a KAC csak gólaránnyal szorul a harmadik helyre a már akkor is istenített Ferencváros mögött. Édesapánk minden mérkőzésre kivitt az akkor még csak egy rozoga fatribünnel ellátott városi pályára, így, gondolom, a világ legtermészetesebb dolgának tekinthető, hogy a két fiúgyermek (bátyám nálam öt évvel idősebb volt) rákapott a focira. A közelünkben ott volt a Hárompüspök téri park, akkor nem létezett még se tévé, se számítógép, mi mást csinálhattunk volna. Ráadásul még közvetlen szomszédunk is egy futballista volt, Vass Mózes, a KAC kiváló balhátvédje. A csak „puha vagy, Jenő” jelzővel emlegetett rámenős hátvéd Dalnoki valószínűleg még csak elemibe járhatott, mikor a kőkemény kolozsvári bekket már mindenki csak „gyötörd, Mózsi”-ként biztatta. Tőle kaptunk ajándékba egy igazi focilabdát. Óriási tekintélyt szerztünk ezzel az addig csak jó esetben selyemharisnyából készült rongylabdát látott társaink előtt.

Nem érdektelen az akkori KAC összeállítását megemlíteni. A két hátvéd (bekk) – három középpályás (két half és egy centerhalf), valamint öt csatárral felálló csapat a legtöbbször így nézett ki: Márki – Szaniszló II Vass – Radnai, Páll, Csákány – Farkas, Kovács IV, Bonyhádi, Füstös, Tolnai. A jobbösszekötő Kovács IV nem más, mint a Kopek névre is hallgató sokszoros válogatott, aki majd Stefan Kovacsként a román válogatott és a holland Ajax edzője lesz. Radnai, eredeti nevén, mint Reinhardt, még sokáig szerepelt a román élvonalban. Később, már a háború után, ebből a csapatból viszi el az aradi textilgyár akkori tulajdonosa, Neuman báró Márkít, Vasst, Pállt, Radnait és Bonyhádit; ők szintén kiváló pár játékosal kiegészülve ITA néven 1950-ig háromszor simán nyerik a román bajnokságot. Csak mint érdekességet említem meg, hogy az ITA balszélsője a magyar állampolgárságú, Matyi néven is emlegetett Tóth III volt. Nem lévén román állampolgár, a válogatottban nem játszhatott. Így a román válogatott stabil balszélsője az a Dumitrescu Nicolae lett, akinek az ITA-ban Tóth mögött csak a tartalék szerepe jutott. Érdemes felsorolni az aradi bajnokcsapat 1946–1950 között leggyakrabban szereplő játékosait: Márky – Vass, Farmati – Reinhardt, Lóránt, Páll – Kovács Béla, Stiebinger, Bonyhádi, Pecovszky, Tóth M. Látható, hogy a magyar bajnokságban csak Barna néven játszó Stiebinger mellett itt már Radnai és Perényi is az eredeti nevén szerepel, és a centerhalfként feltüntetett Lóránt pedig nem más, mint a későbbi aranycsapat sziklakemény középhátvédje.

A nyári vakációkat az aradi rokonoknak köszönhetően mi gyerekek általában a Maros partján töltöttük, így, mondhatnám, zavartalanul szurkolhattunk eredeti kedvenceink legtübbjének. Talán a mai botrányos mérkőzések látogatói el sem hiszik, hogy mind Kolozsváron, mind Aradon nemcsak mi gyerekek, hanem teljes családok nyugodtan ülhetek a nézőtérben, nem kellett attól félniük, hogy tökmaghéjjal lekő-

pik, megdobálják – esetleg jól megverik őket. Még a bekiabálások is általában jócskán a nyomdafesték tűrési határán belül maradtak. (Szemüveget a bírónak!) Az anyázás még nem volt divatban, pedig alig voltunk túl a fejekben is szörnyű rombolást okozó világégésen. Rendes, mondhatni szertartásszerű hétfégi programnak számított mérkőzésekre járni. Igaz, volt is miből válogatni. 1947–48-ban, a XXXI. román bajnoki évadban három kolozsvári csapat is szerepelt az NB I.-ben. A már az addig is elsőosztályú egyetemi csapat, az Universitatea és a hallgatólagosan a KAC utódjának tekintett Vasas, majd CFR nevet viselő csapat mellé felkerült a börgyáriak Dermata nevet viselő egyesülete is.

Annak ellenére, hogy a három csapat között még etnikai töltetű rivalizálás is volt – hiszen az Universitatea a város románságának volt az emblematikus csapata, a másik kettő szurkolói között viszont a magyarok voltak többségben –, a hangulat távolról sem volt annyira ellenséges, mint ahogyan azt mai eszünkkel gondolnánk. Igaz, akkor még a proletár internacionalizmus volt divatban, s ez jócskán lappangóvá rejtette a nemzetiségi ellentéteket. Ezek majd csak a nemzeti kommunizmus térnyerésével kerülnek felszínre és maradnak meg mind a mai napig igen komoly konfliktusokat gerjesztő tényezőkként. Sajnos nemcsak a sportban. Emlékszem, gyerekefjével akkor még milyen élvezettel olvastam a helyi, magyar nyelven megjelenő sportújságban a Derma Tamás, Ubul és Vas Anti néven megszemélyesített csapatok egymást ciciző kommentárjait.

Természetesen mi is óraszámra kergettük a labdát. A már említett Hárompüspök téri grund; a Református Gimnázium – ahol 1943 őszén elkezdtem az első elemi – egyenesen focizásra hívogató hatalmas udvara; majd az egyetemisták Babeş nevét viselő csodálatos, hársfaillatú parkjának pályái tanúsíthatják, hogy szabadidőm döntő többségét rajtuk töltöttem. Nem is akármilyen játékosársakkal. Kécskei Oka, Csegezi Jani évekig játszottak a román elsőosztályban, akárcsak Raab Miki, aki még ifjúsági és utánpótlás válogatott is volt. Érettségi előtt két évvel elkezdtem teniszezni. Valami kis tehetség mocomoroghatott bennem, mert az 1953-as bajnokság előtt egy hónapra behívtak az ifjúsági válogatott edzőtáborába. A bajnokságon viszont már nem sok vizet zavartam.

Vegyes párosban egy hatodik hely, ennyivel dicsekedhetem. Az igazsághoz még az is hozzátartozik, hogy a párom a városi pálya gondnokának egész nap teniszező Jana nevű lánya volt. A rossz nyelvek szerint ebben a párosban én voltam a gyengébbik nem.

A közlgő érettségi és az egyetemi felvételre való felkészülés miatt az aktív sportolásom kissé háttérbe szorult. Pótolták ezt és még óriási élményt is nyújtottak viszont a rádióközvetítések. Az 1952-es helsinki olimpia és az 1953. november 25-i emlékezetes 6 : 3 olyan fergeteges, fenntartások nélküli maradandó örömet okoztak nekem, amilyent sportvontakozásban azóta sem tudtam átélni. Igaz, a legfogékonyabb tizenéves korban szakadt rám ez a felhőtlen boldogság, de én azóta számítom magam a magyar sport nemcsak lelkes szurkolójának, hanem már egyenesen rajongójának is. Tegyem gyorsan hozzá, hogy sajnos egyre több csalódással. Nem hiszem, hogy egyedi eset volnék. Meggyőződésem, hogy ez egész generációmról jellemző. A lassan tudatosodó kisebbségi sors és az egyre inkább hangsúlyt kapó többségi nacionalizmus, a másodrendű állampolgári státus következtében jelentkező frusztráció mind-mind kompenzációt, pótcselekvést kívánt, és mivel a sport és ezen belül elsősorban a labdarúgás iránti szeretet maradt számunkra mondhatni az egyetlen lehetőség, hát itt éltük ki nemzeti összetartozásunk, önkifejezésünk minden válfaját. Óriási szerepük volt ebben a zseniális sportriportereknek, Szepesi Györgynek, Gulyás Gyulának, majd később Vitray Tamásnak. Aggodalommal teli döbbenettel olvastam, hogy annak idején az aranycsapat „tizenkettedik játékosát”, Szepesit is beszervezték

jelenteni a külföldi utakról. Csak remélni merem, hogy csupán zsarolásnak engedett, de ártani nem ártott senkinek.

A helsinki tizenhat aranyérem és az angolok legyőzése az évszázad mérkőzésén azóta is hivatkozási alap a magyar sport történetében. Számos jelentős sportsiker született azóta, de majdnem mindegyikhez valamilyen hiányérzet is társítható. Szép, szép a tíz aranyérem, na de a kardcsapat!? – hallhattuk a kabarében. (És most még csak ki sem jutott Londonba...) Persze, mert a kibicnek semmi sem drága. Mi sem jellemzőbb erre a mentalitásra, mint az, hogy a magyar labdarúgás talán eddigi legjobb teljesítményéből teljes kudarc, sőt nemzeti tragédia lett, legalábbis annak tekintjük. Természetesen az 1954-es világbajnokság berni döntőjére gondolok, amikor az NSZK csapata 3 : 2 arányban legyőzte Magyarország verhetetlennek hitt együttesét. Szegény Szepesi alig tudta befejezni a rádióközvetítést, úgy elcsuklott a hangja. Én viszont keservesen zokogtam. Gondolom, mint a fél ország, no meg a határon túliak. Így utólag persze most könnyű okoskodni, hogy bár csak érné még egy olyan „kudarc” a magyar labdarúgást, hogy bejusson egy világbajnoki döntőbe. Na de akkor!? Könyvtárnyi irodalom foglalkozik mind a mai napig a vereség okával. Én itt most csak Borsi-Kálmán Béla már említett könyvére utalnék, mert részletes elemzése és következtetései megszívlelendők. Mintha csak nekünk, az utódállamokban kisebbségi sorban élőknek szánta volna. Szerinte a futball 1920 és még inkább 1947 után Magyarországon történelmi dimenzióba került, mert látványosságának és népszerűségének köszönhetően alkalmassá vált a rejtett társaslélektani és történelmi-nemzettudati folyamatok leképezésére: az elnyomott hazafias érzések tömeges megélésére és viszonylag akadálytalan kinyilvánítására. Ez a lehetőség a berni sikertelenség után megszűnik vagy nagymértékben csökken. A döntő pedig, mint az a bizonyos állatorvosi ló, magán viselte „nemzeti gyarlóságainkat, a tehetség elfecsérlésének módozatait, a rossz szervezést, a széthúzást, a kisebbségi érzésekből fakadó kivagyiságot, az önbizalomhiányból eredő melldőngetést, az erők hibás el- és beosztását, a kapkodást, a következtelenséget, az intrikákat és végül a pánikreakciók sorozatát”. Erős szavak. Lehet velük vitatkozni, de mindenképpen érdemes elgondolkozni rajtuk. És nem csak egy elvesztett labdarúgó mérkőzés után!!

A magyar labdarúgás „Mohácsa”, a berni döntő számomra még egy elementáris és fájó meglepetést is hozott. Kolozsvár akkor, 1954-ben még bőven magyar többségű város volt. A várva várt labdarúgó világbajnoki döntőt népünnepélyre felkészülve, ablakokba kitett rádiókkal várta a város magyarsága. De még az utcai vezetékes hangszórókból is Szepesi hangja zengett. A vereség utáni döbbszent csendben, innen-onnan mintegy a fájdalom ellenpontozásaként örömteli üdvölgálás is felhangzott. Mint kiderült, románok, feltehetően többségükben egyetemisták, diadalmenetben „ünnepelelték” a szomszédos „testvéri szocialista Magyarország” csapatának vereségét.

Bevallom, én ezt akkor nem teljesen értettem. Nemcsak azért, mert tulajdonképpen akkor találkoztam először a később egyre gyakoribb ellendrukkolás jelenségével, és én már a tenisznél megtanultam, hogy az ellenfél hibáját nem illik megtapsolni, hanem mert a mindennapi életben akkor még nem éreztem a magyar–román ellentétet. Az ötvenes évek első feléről van szó, tulajdonképpen a legsötétebb sztálini időszakról. Magyar iskolában tanultunk, a külvárosi utcánk harminc-nyolcvan magyar családja mellé éppen csak megjelent az első román (milicista), focimeccsre nem jártunk, mert az 1951-es bajnoki évadra már csak az egyetemisták csapata maradt az első osztályban, ha meg néha mégis románokkal kerültünk egy társaságba, akkor együtt szidtuk minden nyomorunk egyetlen okozóját, a Nagy Szovjet Testvért. Addig tulajdonképpen csak olvasmányélményeim voltak erről a jócskán elhallgatott témáról.

A második világháború után ugrásszerűen megnőtt a versenysport politikai jelentősége. A frissen megalakult szocialista országok a Szovjetunióval az élen, társadalmi berendezkedésük felsőbbrendűségének bizonyítása érdekében óriási hangsúlyt fektettek a sportra. Az előnyös propaganda érdekében – már régen nem a részvétel, hanem a győzelem volt a cél – igen gyakran meg nem engedett módszerekhez is folyamodtak. Gondoljunk csak az NDK-s tizenéves úszólányok elképesztő eredményeire vagy a szovjetek enyhén bariton hangon megszólaló női dobóatlétáira. A különböző világversenyek, elsősorban az olimpiák éremtáblázata és pontversenyei egyre jobban felforrósították a sportot körülvevő hangulatot. Fokozatosan teret nyer a sportsovinizmus. Megjelennek a szurkolók kemény magjai, akik inkább a balhéra koncentrálnak, kísérik mindenhol kedvenc csapatukat. Hírheft, hevesen rivalizáló központok alakulnak ki. Még országok közti háborút is kirobbantott a labdarúgás. A futballháborúként nyilvántartott fegyveres konfliktus Salvador és Honduras között 1969. július 14–18. között legalább 6000 halottat és tízezernél több sebesültet eredményezett. Igaz, itt már a 3 : 2-es salvadori győzelemmel zárult mérkőzés előtt patanásig feszült volt a hangulat. Az ok a salvadoriak masszív hondurasi bevándorlása volt. Ugyancsak jól ismert tradicionális ellenfél a skóciai Glasgow város két patinás csapata. Itt nem etnikai, hanem vallási ellentét súlyosbítja a katolikusok által támogatott Celtic és a protestánsok táborával rendelkező Rangers rangadóinak hangulatát. De ismerős a brazil–argentin, izraeli–arab, katalán–spanyol, horvát–szerb és még nagyon sok, a sportban is jelentkező hagyományos – eufemisztikusan fogalmazva – ellentét.

E világlajosság természetesen minálunk is jelentkezik. Ahogy a proletár internacionalizmus egyre inkább háttérbe szorul, úgy kerül előtérbe a trianoni utódállamokban a magyarellenesség. No meg az erre adandó, sohasem késő válasz. Ha ez a mindennapi életben a politikai konjunktúráktól függően hol fellángol, hol csillapodik, itt nálunk a romániai sportéletben, ritka kivételektől eltekintve, mind a mai napig inkább csak fokozódik. Érdekes, hogy a román kézilabdázó Cosma veszprémi meggyilkolása után volt egy momentum, amikor azt lehetett hinni, hogy talán bekövetkezik valamiféle megbékélés. Az ellentétek legtöbbször labdarúgó- vagy jégkorongmérkőzések kapcsán jelentkeznek a legpregnansabban. Ez nagyjából érthető, mert a két világháború között Romániában nagyjából csak Erdélyben és a Bánátban létezett érdemleges labdarúgóélet, és a jégkori fellegvára akkor is, azóta is a székelyföldi Csíkszereda.

Már az államosítás után csökkentik az erdélyi csapatok létszámát a labdarúgás első osztályában. A bécsi döntés előtti utolsó két, egy csoportban megrendezett román első osztályban 36–37-ben a 12 csapatból nyolc erdélyi és csak négy regáti. 38–39-ben ez az arány 7 : 5-re változik, és még 1955-ben is több mint a fele a csapatoknak nem Óromániából való. Jelenleg, 2012-ben a 18 csapatos első osztályban már csak hat csapat tekinthető erdélyinek. A román válogatottban nagyon sokáig szép számban szerepeltek magyar nemzetiségűek is. Az 1930-as montevideói világbajnokságon hét magyar, a helsinki olimpián a későbbi aranyérmes magyar válogatottat megszorongató román válogatottban még mindig öt (Závoda Ferenc, Kovács, Farmathy, Serfőző és Pecsovszky) játszik. „Locii” Bölöni volt az utolsó nagy mohikán, aki még oszlopos tagja volt a román válogatottnak. Előtte is talán még sokan mások, még ha nem is mindig derült ki a nemzetiségük, mivel előszeretettel és módszeresen románosítottak. Csak a beavatottak tudták, hogy Vigu II vagy Ludovic Sătmăreanu neve mögött a szatmárnémeti Vigh József, illetve a nagyszalontai születésű Szatmári Lajos rejtőzik. Persze hogy berzenkedtünk, persze hogy ez is bántotta halálos sebet kapott magyar fociszurkolói szívünket, persze hogy morgolódtunk. Igaz, jobbára csak magunk között, de néha még akkor is, mikor nem kellett volna.

Egyik, nálamnál jóval fiatalabb csapattársam, aki nem élte át a háborús időket, egyszer keserűségében így fakadt ki: „Ezek még Perényiből is Petschovschit csináltak!” A háromszoros magyar és harminckétszeres román válogatott játékos legtöbbször valóban ezen a néven szerepelt a sportsajtóban, de a szlovák eredete ellenére magát németnek valló apától és magyar anyától származó, a labdarúgást Temesváron, majd Nagyváradon és Aradon folytató Pecsovszky Józsefet nyilvánvalóan a bécsi döntés után magyarosították Perényire. Távolról sem akarata ellenére. Egykori iskolaválogatott csapattársamnak, Oroszhegyi Károlynak, a *Népsport*, majd a *Nemzeti Sport* újságírójának tollba mondott életrajzából világosan kiderül, hogy ő mindig is magyarnak tartotta magát. Itt két megjegyzésem lenne. Az első az, hogy akiket én valaha is élőben láttam játszani, tehát nem a tévében vagy felvételen – és hetven év alatt volt alkalmam egypár igen jó játékos pályafutását végigkísérni –, Albert Flórián mellett ez a Csala becenévre hallgató szőke csoda, Pecsovszky tette rám a legmélyebb benyomást. A másik az, hogy felhívnám az olvasó figyelmét arra, ahogyan háborgó barátom mondanóját kezdte: „Ezek még Perényiből is.....” Ez egy kettészakadó társadalom első jelzése. A „mi” és „ők” jól ismert szindróma megjelenése. Az „ezek” mindig ők, a hatalom, a többség, az ellenség, aki nekünk mindig rosszat akar, természetesen fordított helyzetben mi nekik. A különbség lehet világnézeti, vallási vagy etnikai vagy akármi más, az eredmény ugyanaz: az előítéletekre alapozó ellenségkép megjelenítése és fenntartása, ami óhatatlanul a zsigeri gyűlölet eluralkodásához vezet. Így lesz a sportbéli ellenfélből is ellenség.

A névcserére vagy új név felvétele nem eleve ördögtől való. A lengyel származású Kopaszewskiből azért lett a francia válogatott, majd a Real Madrid Raymond Kopa néven ismertté vált, aranylabdás jobbszélsője, mert eredeti nevét a franciák nem tudták kiejteni. Edson Arantes do Nascimento-ból meg Pele, mert ilyen hosszú nevet nem lehetett mezének hátára felírni. Waldir Pereirából pedig valószínűleg ugyanilyen okból Didi. Az a szintén brazil világsztár, aki azon a nagyon balhész, 4 : 2-es magyar győzelemmel végződött svájci világbajnoki mérkőzésen balösszekötőt játszott, s akitől Bozsikot kiállították. A mindig frappáns magyar sporthumor szerint azért, mert túl keményen fogta. De maradhatunk nyugodtan saját házunk táján is. Az aranycsapatban öt játékos nem a saját nevére szerepelt. Lóránt – Lipovics; Lantos – Lendenmayer; Budai – Bednarik; Puskás meg Purczeld volt eredetileg, míg Hidegkuti Nándor hol mint vitéz Hidegkuthy, hol mint Kaltenbrunner vagy Dvoracsek szerepel az annalesekben. Ráadásul még a szövetségi kapitány Sebes Gusztávot is Scharenpecknek hívták.

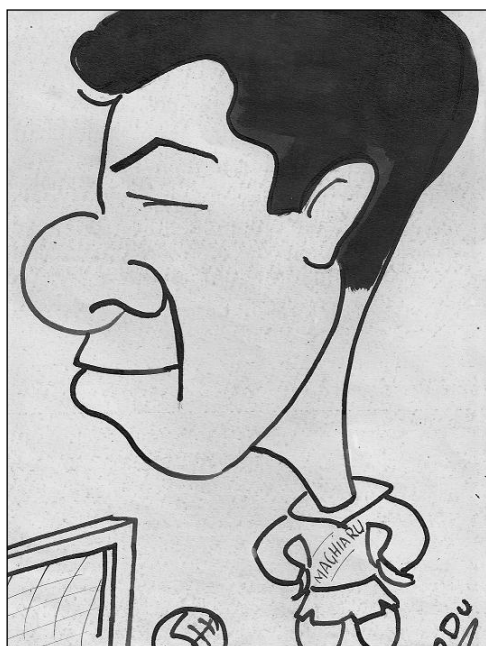
Kik a jók? Magyarok!! Humorizálhatnánk, felidézve a válogatott szurkolóinak csatakiáltását, anélkül azonban, hogy megkérdőjeleznénk a játékosok magyar identitását.

A magyar sport történetében divatos gyakorlat volt az Osztrák–Magyar Monarchiából megörökölt idegen hangzású nevek magyarítása. Nézem az Antal Zoltán és Hoffer József által írt *Alberttől Zsákig* kiadványban lexikonszerűen felsorolt válogatott játékosok névjegyzékét, és majdnem minden negyediknél zárójelben ott szerepel eredeti nevük is. Még olyan tősgyökeres magyar névről, mint Toldi is kiderül, hogy eredetileg Tunigold volt. Nincsen vagy legalábbis én nem ismerek olyan tanulmányt, amely ezt a jobbára tabutémát feszegetné, és csak remélni merem, hogy saját kívánságukra vagy legalább beleegyezésükkel történt nevük megváltozása. Nem úgy, mint Ceaușescu Romániájában, ahol ennek megtagadása esetleg az illető sportkarrierjének végét is jelenthette.

A nemzetállamokban ugyanis előszeretettel próbálták eltitkolni, sőt a homogenizálás politikájával eltüntetni a számbeli kisebbségben jelen levő nemzetiségeket. Románia mellett jól ismert példája ennek a bolgár súlyemelés egykor domináló törő-

kök helyzete, akik a versenyeken nem szerepelhettek csak bolgárosított nevükön (lásd Szulejmanov – Sulejmanoglu).

Slusszpoénnal is rendelkező, anekdotába illő történet az, ahogyan én magam sem úsztam meg nevem megváltoztatását. Nem írhatom, hogy románosítását, mert nem egészen arról van szó. Egyetemista korunkban a katonaságot a nyári vakációban tudtuk le. A vegyészhallgatókat egy olteniiai kisvárosba hívták be összetartásra, ahol a kb. 400 egyetemista baka közül tizenkilencen voltunk magyarok, a Bolyairól. Ritka szabadidőnkben még focizgatásra is teltt. Reánk jellemző szerénységgel kihívtuk a román fiúk válogatottját. Nagyon motiváltak lehettünk, mert 2 : 1-re megvertük őket. Itt láthatott meg a román másodosztályban szereplő városka katonacsapatának totumfaktuma, egy ezredes. Egy megyesi szász fiúval együtt, aki az ellenfélnél játszott, behívott az irodájába. Elmondta, hogy két nehéz meccs előtt állnak, szeretné, ha hétvégén besegítenék a csapatnak. Mondtam, hogy nagy örömmel, és még a májam is hízott. Érdeklődött, hogy nem vagyok-e leigazolva más csapathoz, majd kér-

dezte a nevem, hogy a „villámigazoláshoz” szükséges formásokat megejtse. Megmondtam. Nem egészen értette. Erre leírtam. Csak fejcsóválás volt a válasz. Az egészben volt valami groteszk báj, ahogy ez az őszesedő főtiszt velem, a taknyos bakával kínlódott: Mit szólnék ahhoz, ha Petre Maghiaru néven szerepelnék, kérdezte, ami ugye szabadon „Péter a magyar”-nak fordítható. Semmi kifogásom ellene – válaszoltam, majd ki tudja, milyen kisördögre hallgatva, vagy talán a művészettörténeti ismereteimet akartam fitogtatni, azt találtam mondani, hogyha Domenico Theotokopuliból Spanyolországban lehetett El Greco, akkor itt belőlem miért ne Maghiaru?! Mire a feltehetően nem túl magas IQ-val rendelkező futballszakértő tiszt megkérdezte: „És az a Greco ott milyen csapatban játszott?”

Gondolom nem vallottam kudarcot, mert egy helybéli karikaturista lerajzolt. A mezemen jól látható „Maghiaru” feliratú „mesterművet” bekeretezve szobám falán ma is őrzöm mint egyetlen valamirevaló sporttrófeámat.

A hatvanas években Kolozsváron csak ritkán jártam labdarúgó-mérkőzésre, pedig az egyetemisták Kolozsvári Tudomány névre átkeresztelt csapata 61-ben és 63-ban is a negyedik helyen végzett, a három nagy bukaresti csapat (CCA, Dinamo és Rapid) mögött. Ez volt a csapatnak az a nagy generációja amelyet Petre Emil, Ivanszuk Zoltán és Mateianu neve fémjelzett. Néha remek dolgokat műveltek a pályán. A szintén szőke Mateianu gyakran Pecsovszkyra emlékeztetően csillogott. De mivel az én szurkolói vegyértékeim itt helyben nem voltak lekötve, érdeklődésem a magyarországi foci felé fordult. Több ezer erdélyi magyarhoz hasonlóan természetesen engem is elsősorban a válogatott mérkőzései hoztak lázba. Itt legalább, talán először a 6 : 3 és 7 : 1 után azon a liverpooli álmódulaton a brazilok elleni 66-os világbajnoki csoportmérkőzésen újra átélhettük a teljes siker élményét. Farkas bomba kapásgóljának vagy Albert mondhatnám kecses átkigyózásainak emlékei ma is libabórt hoznak a

karjaimra. Aztán jött a kijózanodás, és bár félve, de leírom, hogy azóta a többi jobbára csak néma csend.

Azt a mérkőzést még a román televízió is közvetítette. Később, a hetvenes-nyolcvanas években az adásidő egyre csökkent. A végén már az alig négy órában jóformán csak a pártfőtítkárállamelnök napi tevékenységével foglalkoztak, szó sem lehetett sportközvetítésről. Egyedülállóan groteszk, de a huszonöt fényév diktatúrájára nagyon is jellemző eseményeknek lehettünk részesei ekkor. Ha valamilyen jelentősebb sportesemény zajlott valahol, azt a román tévé nem, de a magyar viszont általában közvetítette. A magyarországi adást ellenben Kolozsváron nem lehetett fogni. A nyugati országhatár felé tőlünk ötven kilométerre levő Bánffyhunyadon viszont már igen. Elég volt egy magyar válogatott mérkőzés közvetítése ahhoz, hogy beinduljon a zarándoklás. Autók százaival fél Kolozsvár Hunyadra költözött. Oda, ahol leleményes házigazdák az udvarba vagy csűrökbe kitett készülékek elé padsorokat állítottak, és a beszédett minimális összegű belépődíjakból pótolták szűkös keresetüket. Később, amikor valamelyik hozzánk közelebb eső átjátszótorony beindult, már a Kolozsvár környéki bükki erdőben is lehetett fogni a közvetítéseket, tizezrével szálltuk meg a környező dombokat. Mindenki vitte a maga kis hordozható antennáját meg a kötelező szilvóriumot, esetleg némi elemőzsiát. Népünnepély volt ez a javából. A sűrű jövet-menet forgalom irányítására kelleetlenül ugyan, de nagy erővel kivonult a közlekedésrendészet, és annak ellenére, hogy a fület jól letapostuk, és általában a hangulat is emelkedett volt, a többszörösen beígért bírságolások elmaradtak. Mai napig is csodálkozom, hogy nem történt valami komolyabb összezördülés, pedig a különböző helyekről más-más pillanatban felcsattanó üdvívalgások jelezték, hogy nem csak magyarok vannak a helyszínen.

A nyolcvanas évek elejéig, amíg még adtak útlevelet, előbb csak a feleséggel, majd később a gyerekekkel együtt, minden év őszén legalább egy hónapot Budapesten töltöttünk. Mondanom sem kell, hogy a hétfői programból nem hiányozhattak a kettős rangadók. Micsoda élmény volt látni egy Fradi–MTK vagy egy Honvéd–Újpesti Dózsa mérkőzést, hát még egyszerre a kettőt. Csak áhítattal tudtam nézni olyan csatársorokat, mint az FTC: Szőke, Varga, Albert, Rákosi, Fenyvesi vagy a Dózsa: Fazekas, Göröcs, Bene, Dunai II, Zámbo ötösfogata, és azóta sem értem, hogy ezek a számomra még mindig aranylábú gyerekek miért nem szerepeltek jobban a nemzetközi mezőnyben. Aztán a lelátón és a büfében megtanulhattam, hogy ezek a szemetek az aranycsapat játékosainak még a cipőit sem pucolhatnák; hogy a Vasas Kádár csapata, és történhet a pályákon bármi, a bajnokságot úgymint nekik kell megnyerni; hogy az MTK a libásoké, a Dózsa pedig az AVH-soké; és hogy széles e hazában tulajdonképpen csak három igazán magyar csapat van: a Fradi, az FTC és a Ferencváros. Így omlanak le a bálványok. Aztán mind ritkábban adtak útlevelet, és a magyar sport s benne a foci csillaga is egyre csak halványult...

A rendszerváltás vagy mondjuk inkább a 89-es fordulat után a sport világában is sok minden megváltozott. A már jócskán jelen lévő üzleti szellem mellé betör a globalizáció, és a szurkolók táborában elszabadul a pokol. Ez a sokszor nehezen magyarázható féktelen szurkolói magatartás nagyon gyakran beárnyékolja azt, amit valamilyen olimpiai szellemnek, fair play játéknak tudtunk, s amit sportnak nevezünk.

A televíziós közvetítéseknek köszönhetően óriási pénzüsszegek jutnak a sportba, ami egyre inkább beolvad a szórakoztatóiparba. Kevesen tudják, hogy a teniszversenyek hatalmas pénzdíjai annak köszönhetőek, hogy a játékok – a gémekek – közti egyperces szünetek rendkívül alkalmasak reklámokra. Az élsport módszeres támogatása ma már a sportfelszereléseket gyártó cégeknek is elsőrendű feladata, hiszen a nagymenő, népszerű sportolók példáját követő, szabadidejükben sportoló milliók rendkívül sokat költenek például teniszütőkre, labdákra, siruhákra vagy sítalpakra.

Mindenen eluralkodik az anyagiasság. A hirtelen jött szabadság gyakran átcsap rosszul értelmezett szabadosságba, ami itt az addig lefojtott alantas indulatokat is felszabadította. Kialakult a meccsre járóknak egy olyan rétege, akiknek a tulajdonképpen szurkoláshoz az égvilágon semmi közük, csak obszcén, nacionalista és rasszista bekiabálásokkal próbálják megzavarni a mérkőzéseket, és alig várják, hogy a pályára berohanva, sokszor komoly sebesüléseket okozó verekedésekben éljék ki alantas ösztöneiket.

Ismert, hogy a román jégkorongsport fellegvára a székelyföldi Csíkszereda. A bajnoki címért éveken át a helyi Sport Klub vetekedett a bukaresti katonacsapattal. Ha a két csapat rangadója Bukarestben zajlott, csak úgy zengett a stadionban az ütemes „Ki a magyarokkal az országból!” kórus. Ha Csíkszeredában, akkor meg a sűrű cigányozás. Az érdekes az, hogy a szeredaiak száz, a bukarestiek legalább kilencven százaléka székely-magyar fiatal. (Plusz a légiósok.) Na, most akkor kinek is szólt a kitesékelés meg a cigányozás? Ha a zsigeri gyűlölet kap szerepet, a logikának nemigen van helye. Igen jellemző eset zajlott le az elmúlt év decemberében. Bukarestben találkozott Magyarország és Románia hoki utánpótlás-válogatottja. A román csapat tagjai is, egy kivétellel, mind magyarok voltak. A szokás szerint eljátszott himnuszokból a románt csak a közönség egy része, a magyarokét viszont a román színekben játszó székely fiúk is elénekelték. Jelenlévők szerint teli torokból. A román sajtó mindig ugrásra kész nacionalistábbik fele napokig csámcsogott a témán. Románia-ellenes megnyilvánulást, lojalitáshiányt emlegettek, és eltiltásokat követeltek. A kétségtelenül nem éppen legbarátságosabb gesztus ugyan kissé bizarr volt, de a székely legénykének van mentő körülményük. A gyakran változó, most éppen aktuális és kismillió szakaszból álló román himnusz szövegét nem tudták. Jellemző, hogy egy kandikamera-szerű műsorban még a román parlament tagjai is leszerepeltek ebben a témában, pont a román tévé egyik csatornáján. Érdekes, hogy ami viszont a lojalitást illeti, azt már senki nem emlegette, hogy a „román” gyerekek a pályán magyar testvéreiket úgy megverték, hogy azt szegények még ma is emlegetik.

Amíg úgymond közszereplő voltam, hányszor, de hányszor tették fel nekem is a román újságírók azt a szerintük „fúrós”, lojalitásomat megcélzó kérdést, hogy amikor a román válogatott a magyarral játszik, akkor én kinek drukkolok. Természetesen a magyarnak – válaszoltam, hiszen ez is olyan, mint a szerelem. Kötelességből vagy pláne parancsra nem megy. Ellenben, ha majd egyszer valóban itthon fogom magam érezni ebben az országban, és a román csapatban esetleg játszik két-három Gergely, Bölöni, Szatmári vagy Raksi kaliberű játékos, akkor lehet, hogy majd jobban fog esni nekem a hazai csapat mellé állni. Kérdezzenek csak meg egy svájci németet, olaszt vagy franciát, hogy ők kivel tartanak, mikor csapatuk Német-, Olasz- vagy Franciaországgal játszik. Nem állítom, hogy meggyőztem őket, de a válaszaimat általában korrektül közölték, és a kommentárok is nagyjából a tűrési határon belül maradtak. Lehet, hogy az őszinteség hatott?

A „Ki a magyarokkal az országból!” csatakiáltás sajnos elég gyakran felhangzik más hazai sportpályákon is. A kilencvenes évek elején Németországból hazatelepített Pásztkány Árpád nevű vállalkozó az első osztályba hozta fel az addig jobbra csak harmadik vonalban szereplő Kolozsvári CFR labdarúgó csapatát. Nem kis meglepetésre bajnokságot és kupát is nyertek, nem is egyszer. A rivális egyetemisták távolról sem csupán lokálpatrióta szurkolói a helyi rangadókon előszeretettel szokták üvölni az említett rigmust. Az érdekes csak az, hogy a vasutascsapatban játszik három-négy román mellett brazil, argentin, portugál, spanyol és még ki tudja milyen náció, de magyar még egy szál sem, és tudomásom szerint amióta Pásztkány a tulajdonos, még nem is játszott soha. A kétségtelenül magyar nevű és magyarul tökéletesen beszélő vállalkozó önmagát szásznak deklarálja. Akkor most ki az, akinek el kel-

lene hagynia az országot? Talán Pászványinak? Annak a szásznak, akinek Kolozsvár gazdasági és sportélete is nagyon sokat köszönhet? Vagy ezredszer is bebizonyosodik, hogy nem az számít, ki minek vallja magát, hanem hogy mások minek tartják? Vagy maradhatunk újfent csak annál a megállapításnál, hogy ahol a zsigeri ösztönök dominálnak, ott a logikának nincs helye? Vagy talán a magyar nemzetiségű szurkolóknak? De ilyen, ha sok nem is, akad az „U” háza táján is. Különböző is globalizált világunkban elég nehéz helyzetben lenne az a szurkoló, aki etnikai alapon akarná kiválasztani kedvenc csapatát. A klubcsapatokban csak úgy hemzsegnek a különböző kontinensekről nehéz pénzen megvásárolt játékosok. Az angol bajnokságban van olyan csapat, amelyben jószerével egyetlen angol játékos sem játszik. De ma már a nemzeti válogatottak is tele vannak honosított játékosokkal. Egyáltalán nem ritkaság, ha a dán, holland vagy német csapatban színes bőrűek játszanak.

Annak ellenére, hogy a NOB, az UEFA és a FIFA állandó kampányt folytat a rasszizmus ellen, a sportpályákról ez a rákfene még mindig nem tűnt el. Dél-Amerikában, Afrikában – legutóbb Egyiptomban – a sebesültek mellett halottai is voltak az ilyen indíttatású összetűzéseknek. A színes bőrűek vagy a romák elleni huhogás mondhatni általános jelenség minálunk is. A Budapesten elhangzott ominózus „Indul a vonat Auschwitzba” bekiabálást pedig napokig tartó sajtóhadjárat és politikai botrány követte. Mikor az egyik vezető politikus erre vonatkozó véleményét kérték az újságírók, a válasz az volt, hogy nem tud nyilatkozni, mert nem ért a futballhoz. Lehet, hogy valóban nem értett hozzá, hiszen nő volt az illető. Ellenben a kérdés nem női mivoltának, hanem az igazságügy-miniszternek szólt.

Mélyreható tudati változásokra van szükség ahhoz, hogy a politikából, a sportból, egyáltalán életünk minden szegmenséből eltűnjön mindenfajta előítélet és diszkrimináció. Hogy ne mindig csak a vert helyzetben levő politikai, faji vagy nemzeti kisebbség hivatkozzon demokráciára, toleranciára. Hogy a fabulából ismert farkas ne csak az oroszlánál akarjon egyenlő lenni, hanem a nyuszikával is. Hogy életünket a kölcsönös megértés, az empátia, a racionalitás irányítsa. Csak hát amint tudjuk, a tudati változások mennek végbe a leglassabban.

„Mens sana in corpore sano” – szoktuk idézni, általában akkor, amikor a sport fontosságára akarjuk felhívni a figyelmet. Az ép testben ép lélek szállóige úgy él bennünk, mint ami az egészséges, kisportolt emberi test megteremtését tűzi ki célul, mert azután már minden megy magától, hiszen ép testben lakozik az ép lélek.

Igen ám, csak mint a szállóigék általában, ez is szövegkörnyezetéből kiragadva vált ismertté. Így kijelentő módban ez az idézet ugyanis megtévesztő. Nemcsak arról van szó, hogy fogyatékkal rendelkező testben is lehet ép, sőt akár emelkedett szellem is, hanem főleg arról, hogy a legkisportoltabb, arányos, de még kigyúrt testalkat sem biztosíték egészséges, ép elmére. Juvenalis eredeti szövege így van leírva: „Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano: fortem posce animum, et mortis terrore carentem.” Ez magyarra lefordítva így hangzik: kívánandó (áhítsd vagy imádkozzál azért), hogy ép lélek legyen ép testben: kívánj magadnak bátor lelket, hogy ne kelljen félned a haláltól. Mint látható, itt pont az egészséges, ép lélek megteremtésén van a hangsúly. A tudat és nem a test pallérozásán. Talán erre kellene jobban koncentrálni. Ha ez sikerül, akkor majd a sport is azzá válhat, aminek eredetileg is szánták: egészséges fiatalok nemes vetélkedésének, felnőttek szórakozásának, életünk egyik nagy ajándékának. S akkor talán majd joggal elmondhatjuk, hogy sport nélkül lehet ugyan élni, de nem érdemes.